

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 9.

V Ljubljani, 15. maja 1893.

Letnik VI.

Vrtnarstvo na razstavi v Šikagu l. 1893.

1. maja otvorili so v Šikagu v sevrnoameriških zedinjenih državah veliko svetovno razstavo, ki je največa od vseh dosedanjih. Razstava je prirejena v proslavo petstoletnice, kar je Krištof Kolumb našel Ameriko. S to razstavo hočejo Američani pokazati, koliko so napredovali v vseh strokah človeškega znanja. Ker je v Ameriki mnogo Slovencev, ki bodo gledali čudeže te razstave, ali pa so celo pomagali vstvarjati velikanske stavbe, v katerih so hranjeni razni razstavnii predmeti, zato bode marsikoga zanimalo zvedeti kaj o tem velikanskem podjetji. Saj je skoraj ni na Kranjskem obitelji, ki bi ne imel kakšnega bližnega ali daljnega sorodnika v Ameriki.

Podoba 15.

Vrtnarstvo gotovo ni glavna panoga kmetijstva, še manj pa človeških podjetij sploh, zato pa čitatelji lahko posnamejo iz tega popisa, kako velikanska mora biti cela razstava, ako je njen vrtnarski oddelek sam tako velik.

Podoba 15. kaže pročelje velike vrtnarske palače, v kateri je vrtnarska razstava. To poslopje leži proti jugu od vhoda v Jacksonov park. Nasproti vrtnarski palači je velika terasa za vrtnarske razstavne predmete na planem in pa za velikanske baséne, v katerih so povodne rastline. Vrtnarska palača je 1000 čevljev dolga ter tam, koder je najširša, 286 čevljev široka. Celo poslopje obstoji iz glavnega paviljona na sredi in na vsakem konci iz posebnega paviljona, katera sta z glavnim paviljonom tako vezana s podolžnimi stavbami, da nastanejo v sredi štiri dvorišča po 270 čevljev dolga in 88 čevljev široka. Ta dvorišča so okrašena z barvanimi ornamentami ter zasajena z lepotočnimi rastlinami ter cveticami. Velikanski srednji paviljon je brez strehe, 113 čevljev visok ter pokrit s stekleno kupolo, ki ima 87 čevljev v premeru. Pod to kupolo so razstavljene najvišje palme

in druge enake visoke rastline. V vsakem paviljonu so galerije in na končnih paviljoni tudi gostilne. V vrtnarski palači so razstavljene vse vrste cvetic in lepotičnih rastlin, potem semena ter orodja in stroji za vrtnarstvo. Oni razstavniki predmeti, ki preneso solnce in sploh veliko svetlobe, hranjeni so zdej v palači, koder je vsa streha krita s steklom. Sprednji del palače je določen za rastline, ki so zadovoljne z navadno svetlobo. Tudi za tiste rastline, ki zahtevajo posebno toploto, je skrbjeno. Sama palača, brez vseh okraskev, je stala v našem denarju nad en milijon goldinarjev. Končno še omenjamo, da je v razstavi zasajenih 100.000 vrtnic, 500.000 raznih vrst mačeh (peusée) in nad 1.000.000 raznih drugih vrst cvetic.

Gnojitev sadnemu drevju.

Glede gnojitve sadnemu drevju je še marsikaj nejasnega in je še precej razlik med nazori praktičnih sadjarjev in učenjakov.

Sadno drevo rabi za vspevanje, kakor vsaka druga kmetijska rastlina, raznih redilnih snovi, katere mora najti tamkaj v zemlji, koder se razprostirajo njegove korenine. Te snovi potrebuje za svojo rast ter za tvoritev sadja. Glede zgorljivih snovi je zrak velika zaloga, iz katere jih drevo more zajemati, a rudninske snovi morajo biti v zemlji pripravljene. Neobhodno potrebne snovi, katere drevo iz zemlje zajema, so: dušik, kalij, fosforova kislina in nekatere manj važne. Navzočnost teh snovi v zemlji pa ne zadostuje, biti morajo tudi raztopljive. Zaradi tega potrebna je tudi gotova množina organskih snovi ali sprstenine, katere z razkrajanjem oddajajo ogljikovo kislino, ki zopet pomaga razkrajati rudnine ter jih usposobljati za rastlinsko hrano. V zgodovini sadjarstva so pritožbe o nerodovitnosti sadnega drevja stalne. Kdor svojega vrta, polja itd. ne gnoji, dobro ne obdela, ta se tudi ne sme nadejati obilnega pridelka; kdor pa svojega zemljišča sploh ne obdela ta se pa že celo nima ničesar nadejati.

Kdor kolčkal razume o sadjarstvu, ve da mora drevo, predno naredi plod, narediti pred vsem rodno ali cvetno popje. Cvetno popje naredi drevo iz tistih redilnih snovi, katere nakopiči v svojem soku. Kakor vse druge rastline, isto tako zajema drevo s svojimi koreninami iz zemlje raztopljene redilne snovi. Te snovi se dvigajo po drevesu noter do skrajnih vršičkov in listov, koder se pretvarjajo s pomočjo ogljikove kisline, katero srka listje iz zraka. En del vode spaja se z ogljikom ter dela ogljikove vodike razne sestave, ki so na pr. sladkor, škrob itd. Z izhlapanjem izpravi se drug del vode iz rastline, ostanek pa služi v zvezi z redilnimi snovmi za tvorjenje staničja. To zaznamujemo v navadnem življenji „drevesna rast“. V gorkih letnih časih je to izhlapevanje tako obilo, da se le malo redilnih snovi porabi za tvorenje novega staničja. Ostali del redilnih snovi se nabere v staničji ter je drevesu nekaka rezervna zaloga, ki mu ob svojem času služi za tvoritev cvetnega popja.

Izkušnja nas uči, da se rezervne snovi nabirajo le v gorkem poletnem času; tvoritev sadnega popja vrši se le po leti, torej ob času, ko je rast drevesa ali poganjanje že ponehalo.

Ako je kako poletje tvorjenje rednega popja izostalo, moreta biti temu kriva dva vzroka: 1.) Pomanjkanje redilnih snovi v dvigajoči se vodi, vsled česar ni bilo drevesu mogoče zalagati staničja z redilnimi snovmi. 2.) Nezadostno izhlapevanje vode v razmerji z zavžito množino. S tem pa ni še izrečeno, da tudi rast drevesa zastane. Korenine v dobri zemlji rastočega drevesa se razmerno jako hitro razprostirajo ter s svojim pomnoženim delovanjem dovažajo drevesu veliko vode in

mного redilnih snovi, dočim ima mlado drevo še malo izplapovalnih organov, katerih mu nekaj z vsakoletno rezatvijo še vrhu tega odvezamemo. Vsak misleč sadjar vidi torej jasno, da se ta množina vode in redilnih snovi razdeli na malo število porabljaljajočih organov. Tako si moremo razjasniti veselo in bujno rast mladega drevja.

Obravnavajmo torej vprašanje, kedaj se zalagajo v drevesu rezervne snovi? Tudi na to vprašanje nam izkušnja da najboljši odgovor: „Kakor hitro so korenine drevesa v ravnotežji z njegovim listjem.“ Kedaj je to, je težko naprej določiti, ker je zavisto od mnogih slučajnosti. Te so: 1.) stališče drevesa, oziroma kakavost zemlje; 2.) svojstva dotične vrste, ali je bolj ali manj rastna; 3.) podloga, na katero je drevo cepljeno.

Predočimo si vzroke, ki morejo narediti drevo nerodovitno: 1.) Pomanjkanje redilnih snovi. 2.) Rodovitna drevesa čez nekaj let tako oslabe, da rabijo nekaj let miru, predno postanejo zopet rodna. V zadnjem slučaju je drevo vzelo preveč redilnih snovi iz zemlje t. j. zemlja je postala izsesana. Sadjar mora tedaj pred vsem misliti na zboljšanje zemlje, t. j. na gnojitev.

Najvažnejše vprašanje, na katero moramo odgovoriti, je: Kateri gnoj je najboljši za sadno drevje? Mi dobro vemo, kaj drevesu vsako leto vzamemo. En izgleđ naj nam to razjasni: Jabolko ima sledečo sestavo: Vode 83.58 %, dušikovih snovi 0.39 %, kisline 0.84 %, sladkorja 7.73 %, drugih brezduškovih snovi 5.17 %, lesne vlaknine 1.98 % in pepela 0.31 %. Na vodo in na dušik nam ni treba misliti, ravno tako ne na kislino, sladkor in lesno vlaknino, ki so ogljikovi vodiki.

Preostanejo le še sestavni deli pepela, in sicer je kalija 35.68 %, natrona 26.09 %, apna 4.08 %, magnezije 8.75 %, železnega oksida 1.40 %, fosforove kisline 13.5 %, žveplene kisline 6.09 %, kremikove kisline 4.32 %, čistega pepela 1.44 %. Zadnji nima nobenega pomena. Imamo zemlje, ki so malo apnene ali pa nič. Ker na takih zemljah sadje dobi celo finejši okus, zato se tudi nanj ne oziramo. Magnezije, natrona, kremikove kisline iz železnega oksida je v vsaki zemlji toliko, da na gnojitev ž njimi ni potrebno misliti. Pač pa moramo zemlji pognojiti s kalijem, fosforovo in žvepleno kislino. Glede te gnojitve pokazali so dosedanja poskusi nastopno: Zmes treh delov superfosfata in dveh delov žveplenokislega kalija je najboljši gnoj za sadno drevje. Ta gnoj se rabi povsod tam, koder so potrebna umetna gnojila za zboljšanje zemlje.

Končno nastane le še vprašanje, kako naj gnojimo? Gnoj moramo dati vselej kolikor moči blizu sesajočih korenin. Te so precej daleč proč od debla in globoko v zemlji; širokost vrha (krone) daje nam precej zanesljivo merilo kako daleč segajo. Najbolje gnojimo, če naredimo 4 do 5 lukenj, po 60 cm globokih, v katere nalijemo z vodo pomešanega gnoja, ter jih potem z zemljo napolnimo.

Kar se tiče časa gnojitve, smo uže gori navedli, da se cvetno popje tvori po leti. Ako hočemo to tvoritev pospešiti, moramo gnojiti po leti in sicer pri nas od srede meseca avgusta do pričetka meseca septembra. Ako pa hočemo pospešiti zarod in nastavljen sadje, tedaj je pa pomladanska gnojitev umestna.

Predno završim ta sestavek, dostaviti moram še, da naj nihče ne misli, da se nerodovitnost sadnega drevja da odpraviti edino le z gnojem. Najvažnejše vprašanje, na katero mora sadjar vedno odgovoriti, je, ali vspeva ta ali ona vrsta v tem kraju? Kdor hoče imeti dohodek od sadovnjaka, naj skrbno izbere prikladne vrste za svoj svet. Skrbno izbiranje pravih vrst je temelj dobičkonosnemu sadjarstvu.

Chr. Ilseman v „Wiener Landw. Zeitung“.

Kumara.

Kumara zahteva gorko, zavetno lego in prodorna, prstena, črna, dobro pognojena tla. Najbolj jej škoduje stoječa mokrota. Njiva za pridelovanje kumare mora se pridno obdelovati, globoko rahljati in dobro čistiti. Gnoji se najbolje s konjskim gnojem, ker je grak in rahla zemlja. Na težki zemlji je dobro napraviti nasipe po 1 m narazen, po katerih se potem seje. Najboljši čas setve je od 20. velikega travna do 1. rožnika. Kumara pa potrebuje šele pozneje ves prostor za se, zato svetujemo, da se v začetku prazni prostori porabijo za postransko kulturo. Kadar se sadi kumar bolj malo, prideluje se lahko salata ali koleraba, ako se pa sadé bolj na obilo, je najbolje pridelovati vmes zgodnji krompir. Kdor se odloči za slednje, ravna naj takole: Od začetka njive sadé se 4 vrste krompirja in ena vrsta kumar. Z večkratnim polivanjem z gnojnico in s pridnim rahljanjem pripravljva se zemlja za kumare, katerih seme se položi konec maja v dve vrsti, 30—40 cm druga od druge. Krompirjeve vrste, ki leže najbliže kumar, izpraznijo se najprej, potem pa druge, kakor zahtevajo kumarne ovijače, dokler ni slednjič vsa njiva obraščena s kumarami.

Ker je kumara v svoji prvi mladosti zelo občutljiva proti ostrim vzhodnim vetrovom, bilo bi svetovati, da se proti vzhodu ali severovzhodu postavijo deske pošev proti vrstam. Pod njih varstvom rastejo rastline vedno lepo. Pozneje, kadar se začno kumare razširjati, odstranijo se deske. Tako ravna po vseh severnih krajih, koder sade kumare po polji obiloma. Rast kumare se tudi pospešuje, ako se tla krog nje pokrijejo s kratkim gnojem.

Vspeg je različen in se ravna po letu in po gnojenji tal; vender se prišteva pridelovanje kumare k najbolj izdatnim dohodkom. Kumare so sposobne le za konzerviranje.

Vrtnarske raznoterosti.

Sredstvo, da drevesa bolje rodé. Našteti hočemo nekaj svedstev, ki pomagajo, da drevesa bolje rodé. Ta sredstva se niso le pri nas, temveč po došliih poročilih tudi drugod dobro obnesla. Prvo sredstvo je, da se zemlja pod drevesno krono prekoplje in dobro z lesnim pepelom pognoji. Drugo je, da se premočno rastoče veje privežejo na niže, slabeje rastoče. Tako pripogibanje in privezovanje na niže veje je izvrstno pri vrstnih drevesih in pritlikavcih. Tretje sredstvo je, da se precepijo prehitro rastoča in nerodovitna drevesa z vrstami, ki slabo rastó, pa dobro rodé v dotičnem kraju, tako da so navadno prepolne. Lepe uspehe v tem oziru so dosegli z zimsko zlato parmeno, Luikenom, Grafenstajncem, potem z belimi maslenkami in z Ligelnovko. Četrto sredstvo je, da se drevesa ob cvetji poškopé nekoliko z medico ali sladorno vodo. Nato se zbere na drevesa takoj cel trop čebel, ki drevo še več dni obletavajo in plojenje cvetov pospešujejo, naj so tudi hrano že pobrale. Ob tem času je tudi dobro drevesu močno prilivati z gorko vodo, v kateri je razstopljenega nekaj gnoja. Voda sme biti vroča 50—60° R°; nikakor ne škoduje, če tudi jo vlivaš v izkopani jarek naravnost na korenine pri lepem vremenu in ob cvetji, temveč le koristi.

Da zgodaj prideláš drobnjak, povezni na rastline prazne kozarce. Tako pokrite rastline ne poganjajo le hitreje, ker so zavarovane zoper vnanji mrzli zrak, ampak imajo tudi nežnejše zelenje.